
Genç İlim Adamına Nasihatler

PROF. DR. SABAHATTİN ZAIM

I. Genç Akademisyenler Buluşması Açılış Konuşması

30 Haziran 2007

Efendim bu güzel toplantıyı tertip eden İhsan Vakfı ve İlmî Etüdler Derneği'nin kurucularına ve yönetenlere Cenab-ı Hakk rızasını nail eylesin. Kocaeli'nin bu güzel beldesi Kartepe'de güzel bir gaye ile toplanmış bulunuyoruz. Cenab-ı Hakk inşaallah hikmetini halk eylesin. Allah'tan buradaki çalışmalarını ve konuşmalarını faydalı istikamette geliştiresin diye niyaz ediyorum. Bendeniz de böyle bir toplantıda sizin gibi güzide gençlerle bir arada olmaktan dolayı Cenab-ı Hakk'a hamd-ü senalar ediyorum.

Buradaki gençlerin bir kısmını tanıyorum. Sizler süzme bal gibisiniz; yani toplumun içinden süzülüp yetişmiş güzel insan ve müminlerisiniz. İnşallah ileride de güzel insanlar olacaksınız. Akademik hayatı seçmişsiniz ve çeşitli dallarda da bilim adamı olup adil olmaya gayret edeceksiniz. Bugünkü toplantınız için de güzel bir isim seçmişsiniz; Disiplinler Arasılık ve Disiplinler Ötesilik. Bu konuya temas etmeden önce birkaç noktaya değinmek istiyorum.

Benden bu konferansta gençlere nasihatler etmemi istemiştiniz. Tabi yaşlıların en çok sevdiği şey nasihatler vermektir, çünkü insanlar yaşlanınca aktiviteleri, iş yapma güçleri ve kabiliyetleri azalır. Cenab-ı Hakk insanlara ömür verdikçe, ömürlerinin sonuna doğru başta verdiği nimetlerin bir kısmını deste deste geri almaya başlar. Onun için yaşlanan insanlar hareket ve iş yapma güçleri azalınca geçmişte yaptıklarını anlatmaktan hoşlanırlar. İşte bunlara da tecrübe diyoruz. Hani “gençler bilebilse yaşlılar yapabilse” denir ya işte nasihat; yapamayan yaşlıların bildiklerini nakletme hikayesidir. Basit görünse de nasihat lazımdır çünkü hayat bir devir daimdir. Nesiller, nesillere bir şeyleri intikal ettirmelidirler ki yeni nesiller sıfırdan başlamasınlar. İlim, kitap ve kütüphane eski nesillerin hayatları boyunca yaptıklarını yeni nesillere intikal ettirdikleri vasıtalarıdır. Onun içindir ki kitap okumak elzem, büyükleri dinlemek lazımdır ki hayata sıfırdan başlamayıp bir birikimin üzerinden hayata atılalım.

Size söyleyeceğim şudur; eğer faydalı olmak, istikbale ait tasavvurlarınızı güzel bir şekilde geliştirmek istiyorsanız, maziyi iyi bilmeniz lazımdır. Geçmişinizi bilmeden geleceğe at koşturamazsınız. Önden giden atlılar olmak için, maziden tevarüs ettiğiniz, edeceğiniz birikimleri elde etmiş olmanız lazımdır. Tabi bunları vermekte bizim nesillere düşer. Sözüm şudur; artık on dokuzuncu asrı, yirminci asrı ve yirminci asrın ikinci yarısını çok iyi öğrenmemiz lazım. Peki niçin? Çünkü on dokuzuncu asır İslam'ın tereddidi ve tedelli safhası, yirminci asrın ilk çeyreği İslamın bitmesi safhası, inkıraz bulması safhası, yirminci asrın ikinci yarısı İslamın yeniden doğuşu, yeniden harekete geçme safhasıdır. İslamcılık yeniden harekete geçerken, nasıl yıkıldığımızı, neden yıkıldığımızı iyi bilmememiz gerekir. İçinde bulunduğumuz ülkenin, toplumun içinde bulunduğu seviyeye nasıl geldiğini, kimler vasıtasıyla, hangi şahıslar, hangi kurumlar vasıtasıyla bu seviyeye geldiğimizi iyi bilmemiz gerekir. Bunları bilmezsek hareket noktalarınız zayıf olur. Şimdi İslam dünyasının önde kurabileceği en güzel hendekler kültür hendekleridir. Kendi kültür hendeklerimizi kazabilirsek, yabancı kültürlerin istilasından kendimizi koruyabiliriz. Bugünkü dünyada teknoloji, televizyon, medya, telsizler, telefonlar, internetler, intranetler hepsi dünyayı küçülttü. Herkes birbirini dinleyebiliyor, herkes birbirine hitap edebiliyor. Herkes birbirini etkileyebiliyor. Dolayısıyla kendi hendeklerimizi kazmazsak bu kültür bombardımanı içerisinde helâk olabiliriz. Size bir hatıramdan bahsedeyim; milletler arası bir toplantıda İsraili bir delege Cezayir delegesine şunu söylüyordu; “Vaktiyle Cezayir sokaklarında Fransız askerleri gezerdi, şehre hakimdiler ama evlerinize giremezdi. Şimdi Fransız askerleri Cezayir sokaklarından çıktı. Bağımsız oldunuz ama Fransız televizyonu evlerinizin içine giriyor.”

Bugün iki, hatta üç vasıta insanların hayatını değiştiriyor. Birincisi araba; insanları sokağa çıkarttı, sonra televizyon tekrar eve kapattı. Şimdi televizyon ile internet beyin-

lerini yıkıyor. Sabahtan akşama kadar mahremimiz onlar, devamlı bize telkinde, nasihatte bulunuyorlar. Bir toplumun bekası güzel insanların yetişmesine bağlıdır. Toplumda iki önemli müessese vardır; biri içtimai müessese, diğeri iktisadi müessese. İçtimai müessese ailedir, iktisadi müessese de işletmedir. Ailede insan üretilir, işletmede de o insanların rızıkları üretilir. Peki, hangisi mühim? Eğer ailede güzel insan yetiştirilebilirse, o güzel insanlar güzel işletmeleri kurar, helal rızıklar üretirler. Helal rızıklarla insanlar refaha ulaşır. Aile güzel olursa, o aile içindeki insanlar mutlu ve huzurlu olur. İnsanların maddi hayattan istediği nedir? Refah ve saadet değil midir? İşte sadeti evinizde, refahı da işletmenizde bulacaksınız. Eskiden analarımız çocuklara ilmi hal öğretirlermiş. Yani bir mümin ve Allah'ın bir kulu olarak hayatın her safhasında bir insanın nasıl davranması gerektiğini öğreten ilim. İlm-i hal kitabında çocuğun sabah kalkınca ne yapacağı, yemeğe otururken ne giyeceği, nasıl yiyeceği, sokağa çıktığında nasıl davranacağı, büyüklerine ve küçüklerine karşı nasıl muamele edeceği, iş hayatında, ticaretle, okulda, fabrikada, çiftlikte nasıl davranacağı öğretilir. Bütün bunların kaideleri, zühteleri yani fıkıh ilminin imbiikten geçirilmiş bir hülasesi, bir özü verilmiştir. Modern bilimlerde bugün Behavioral science denen şey tam da budur.

Şimdi tabi 1918 senesinde Birinci Dünya Harbi İslam dünyasını siyasi bakımdan inkiraza uğratmıştır. Tabi iktisadi bakımdan, askeri bakımdan, ilmi bakımdan ve dini bakımdan İslam dünyasını sıfırlamıştır. Harekat merkezi, Asitane yani Makarru hilafet gitmiştir. Tabi 50'lerden sonra İslam dünyasında bir hareketlenme görülmüştür. O gün birkaç devletçik düzeyinde olan İslam dünyası serpilmiştir. O üç devletçik on oldu, yirmi oldu, otuz, oldu, kırk oldu ve bugün 57 devlete ulaştı. Ama bu kesretin iyi bir netice vermesi için vahdeti sağlamak gerekir. Zaten o 57 devletçik de Müslümanların kendi akıllarıyla kurulmadı. Eski müstemlekeçiler ayrılırken bu devletçikleri kurdular. Öyle bir kurdular ki, kimisinin nüfusu var toprağı yok, kimisinin toprağı var nüfusu yok. Mesela 144 bin kmÇ'lik Bangladeş'te 160 milyon insan yaşarken 3 milyon kmÇ olan Libya'da 3 milyon insan yaşıyor. Yine mesela Yeni Gine'de sahile kapalı, kilitlenmiş küçük küçük devletçikler, daha doğrusu devlet olması mümkün olmayan küçücük birimler meydana getirdiler ve bu durum hala devam ediyor. El-hamdülillah diğer taraftan İslam dünyasında bir doğuş hareketi başladı bugün. Buna, kaynaklara dönüş hareketi de deniliyor. 20. asrın ikinci yarısı bu doğuş hareketlerinin asrıdır. Bu yüzden yirminci asrın ikinci yarısını iyi bilmemiz gerektiğini belirttim. Allah 60'lardan sonra petrol vasıtasıyla İslam devletlerini zengin kıldı. Bu ülkelerin insanları çocuklarını okutmaya başladılar. Amerika'ya gönderdiler, orda okuttular. Sonra bu okuyan gençler akademik hayata girmeye ve birbirleriyle tanışmaya başladılar. 1970'lı yıllarda Emin Saraç Hoca Ürdün'de bir kişi ile tanışıyor ve o kişi Hocaya "Türkiye'ye gelip iktisatçılar varsa onlarla tanışmak istediğini söylüyor. Bu şa-

hıs Cidde Melik Abdulaziz Üniversitesi eski rektörü Dr. Muhammed Ömer Zübeyri idi. Kendisi enteresan birisi idi; annesi Türkistanlı, babası Hindistanlı, eşi Türkiyeli, kendisi Suudi. Görüştüğümüzde kendisine şöyle dedim; bütün Batı dünyasındaki ilim adamlarını tanırım, üniversitedeyim ama İslam dünyasıyla hiç temasımız bulunmamakta. Bir dernek kurup işbirliği yapsak nasıl olur? Kendisi de “İnşallah yakında bir konferans yapacağız ve bu dediğinizi sağlayacağız” dedi. 1975 yılında Birinci Dünya İslam İktisadi Kongresinin toplanmasına bu yolla başlandı. İslam ekonomisi üzerine konuşabilecek kişilere tek tek ulaşıldı. Türkiye’den de bana davetiye geldi. Bu toplantı için Türkiye’den başka isimler de önerdim. Tebliğler hazırlandı. Bu arada Hürşit Ahmet Londra’da Pakistanlı Senatör olarak bulunmaktaydı. O da katılım için görevlendirilmiş. Onların heyet de bize katıldı ve 7 kişilik bir kadro hazırlayıp Mekke’ye gitmek üzere yola koyulduk. Havaalanına gidecekken Faysal Finans’ın kurucusu Salih Özcan’dan bir telgraf aldık. Telgrafta: “Hocam gelmeyin, havaalanları kapatıldı. Kral Faysal öldürüldü ve kongre ertelendi” diyordu. Kongre ertesi sene yani 1976’da yapılabilirdi. Ve Osmanlı’dan sonra ilk defa 200 İslam âlimi, fakih ve iktisatçı bir araya geldi. Dünyada ilk defa Müslümanlar olarak birleşildi.

Aynı senenin sonunda Birinci Dünya İslam Eğitimcileri Konferansı yapıldı. Ertesi yıl, Birinci Dünya Teknoloji İşbirliği Kongresi yapıldı. Kral Faysal’ın bu projeleri peyderpey gerçekleştirildi. Kral Faysal İslam dünyasını yeniden birleştirme gayretlerine girişmişti. Hayatının ilk safhaları bozuktu ama sonradan hidayete ermiş ve İslam birliği için çalışmıştı. Yanına İran Şah’ı Rıza’yı ve Butto’yu da almıştı. Şah da işin finansmanına katılıyordu. Sonra üçü de öldürüldü. Rivayet edilir ki, Kral Faysal şimdi hala hayatta olan ehl-i küfrün elebaşlarından ve akıl hocalarından, Amerika’nın eski hariciye vekili, Yahudilerin ağababası, Bilderberg’in ilk kurucusu ve fikir babası Henry Kissinger, Kral Faysal’a geliyor ve diyor ki; “Sen bu sevdadan vazgeç.” Kral Faysal da mükellef bir sofraya hazırlattırıyor. Misafiri bu sofraya buyur ediyor. Kendisi de bir yer sofrasına oturuyor. Diyor ki, “Sen beni tehdit edersen, bu masadan mahrum kalırsın. Ama ben gene bu yer sofrasında yemeye devam ederim.” Dönüşte Kissinger rapor veriyor, diyor ki; “Bu zatı ya maddeten, ya da siyaseten ikna etmek gerekir.” Gerisi bildiğiniz hikaye.

Bunlar olmakla beraber, İslam dünyasındaki uyanış hareketi de başlamış oluyor. Üniversiteler kuruldu, İslam iktisadi araştırmalar merkezleri kuruldu, Pakistan’da Ziya-ül Hak zamanında İslamabat’da benimde kurucu azası olduğum Milletlerarası İslam Üniversitesi kuruldu. İslam Bankası tarafından Afrika’da bir iki tane üniversite kuruldu, kürsüler oluşturuldu. Yani bir hareket başlamış oldu. 1990’larda komünist ihtilali olup Marksizm yıkılınca ehli küfürdeki iki başlılık giderildi ve kapitalizm tek başına kaldı. Yine birleştiler ve İslam dünyası bu safhada çok aciz kaldı. Kuveyt-İrak har-

bi yapılırken, İslam Konferansı Kahire’de toplantı halindeydi. Hiçbir şey yapamadan dağıldılar. Çünkü İslam dünyası başsız kalmıştı. Sevk edecek bir lider kalmamıştı, eski gücü gitmişti. Arkasından Ziya-ül Hak biraz gayret gösterir gibi oldu onu da öldürdüler. Bizde de Turgut Özal biraz gayretliydi. Tabi bütün bunlar Cenab-ı Hakk’ın sinamalarıdır. Çünkü diyor ki Cenab-ı Hakk, “her toplum layık olduğuyla idare olunur”. Güzel insanları eğer çoğaltır da toplumu güzelleştirirsek, iş başına güzel yöneticiler gelir. Aksi halde günahlarımızın kefarecini ödemeye devam ederiz. Bugünkü seçim için de aynı şeyi söylüyorum. Ne olacak diye sormayın. Biz neyiz diye sorun. Biz ne isek o olacaktır. Çareyi orda değil, biz kendimizde arayacağız.

Hâsılı İslam dünyası bir hareket içerisine girmişti. Toplular yavaş yavaş kalkınmaya başlamıştı. Yani Türkiye’de ne oluyorduysa, bilin ki 57 İslam toplumunda da aynı şeyler üç aşağı beş yukarı cereyan ediyordu. En iyi durumunda olan bizdik ama Malezya’da da, Pakistan’da da, Arabistan’da da, Fas’ta da, Mısır’da da Bangladeş’te de benzer şeyler olmaktadır. Şimdi de Kazakistan’da, Kırgızistan’da, Azerbaycan’da, Arnavutluk’ta, Bosna’da oluyor.

Evet, bütün İslam dünyasında bir kalkınma hareketi devam etmektedir. Bu kalkınma hareketinde Türkiye’nin geçirdiği evreleri şöyle tasnif edebiliriz; 1924-50 arası de-islamizasyon devri yani toplumun İslam’dan çıkarılması, uzaklaştırılması dönemi. 1950-60 arası re-islamizasyon devri yani yeniden İslam’a dönüş hareketi. 60’dan sonrası da benimsenen batı modeli demokratik sistem içerisinde, medeni ölçüler ve legal ölçüler içerisinde gruplar arası mücadele dönemi. O dönem hala devam ediyor. Çünkü 60’a kadar Türkiye’de İslam lafı ve sosyal lafı yasaktı. Sosyalim diyemezsiniz. İslam da diyemezsiniz. 50-60 arası en kabadayısı milli diyebilirdi. 60’dan sonra bu tabu yıkıldı. 60 ihtilali bir yanıla bu tabuları yıktı ve ideolojik dönemler başladı. Sosyalizm de İslam da geldi, tabi gelebildiği kadar. O zamanlar İsmet Paşa, gördü ki Halk Partisi o günkü yapısıyla, seçimle, demokratik biçimle iktidara gelemez. Sosyalizme başvurarak acaba ideolojiyi deneyebilir miyim dedi. Sol partilere biraz alan açtılar. Kendileri de arkada durdular. Bu durulan yeri tespit için İsmet Paşa “ortanın solu” söylemini geliştirmişti. İsmet Paşa şöyle düşünüyordu; şunlara biraz yol verelim eğer halk tutarsa, bunları biz sahipleniriz yok eğer tutmazsa tokatı biz vururuz.

Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi’nin yanında bir kız enstitüsü vardır. Onun önünde de bir dönemeç vardır. O dönemecin köşesindeki trafik levhasında; “sola dönmek için sola yanaşınız” yazar. Bir sabah insanlar bakıyorlar ki tabelanın atına bir imza konmuş; “İsmet İnönü”.

1950’lere kadar Türkiye’de Kur’an okumak yasaktı, okutmak yasaktı, basmak yasaktı, hacca gitmek yasaktı. Koltuğumuzun altında Elifba’larımızı muhafaza ederek

gizlice okumaya giderdik. O zamanın sivil polislerinden sakınırdık. 50'den sonra "söz milletindir" sloganıyla bir açılım oldu. Demokrat parti Hz. Musa'nın yetiştiği saraya benzer. Kendileri tam Müslüman değildiler ama Müslümanlara yol açtılar. On dan sonra nesiller gelişmeye başladı. 1951 Türkiye'sinin manzara şuydu; bütün müminler, inançlılar, bir tek cümleyle cahil ve fakirdiler. Ne ilim adamı vardı, ne iktisadi gücümüz, ne şirketimiz, ne gazetemiz, ne radyomuz, ne özel okulumuz, ne bilim adamımız, ne tüccarımız, ne derneğimiz ne de vakfımız. Tamamen teşkilatsız bir toplumduk. Bütün gayri Müslimlerin vakıfları, teşkilatları vardı. Niçin? Çünkü Osmanlı devletinde millet, toplum sırtını devlete dayamıştı. İçtimai meseleler bila istisna devlet tarafından organize edilirdi. Seküler devletle beraber devlet toplumun arkasından çekilince millet çınlı çıplak ortada kaldı. 1950 sonrasında kurumlaşmak, cemiyetleşmek başladı. Ve ilk cemiyetimiz de 1951 senesinde kurulan "İlim Yayma Cemiyeti"ydi. İsme dikkat ediniz; İlim Yayma. Ne kaybetmiştik? ilmi ve iktisadi. Yiğit düştüğü yerden kalkar fetvasınca İlim Yayma Cemiyeti kuruldu. Niçin kuruldu? İmam Hatip Liselerini açmak, gençlere dinini, imanını yeniden öğretmek için kuruldu. O tarihten önce köylerde cenaze kaldıracak imam bulunamaz hale gelmişti. Bir polis bir camiye girse halk; "aman efendim polis camiye girmiş" diye övünürdü. 40-50 arasında iki tane mecmuamız vardı. Biri Büyük Doğu, diğeri Hareket Dergisi. Büyük Doğu Necip Fazıl'ın, Hareket ise Nurettin Topçu'nundu. Nurettin Topçu da Vefa Lisesi'nde benim hocamdı. Sene 1940. Vefa Lisesi'ne gidiyoruz. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel. Okullarda Arapça ve Farsça dersleri yasaklanmış ve bütün dini müesseseler; tekkeler, zaviyeler, medreseler, türbeler kapatılmıştı. Bu derslerin yerine, Batılı bir nesil yetiştirmek için eski Yunancayı ve Latinceyi öğretmeye çalışıyorlardı. Üç tane pilot lise seçilmişti. Biri Galatasaray, birisi Hasan Âli'nin mezun olduğu Vefa İdadisi, diğeri de Ankara'da ki Atatürk veya Gazi Lisesi. Bütün sınıflardan 40 adet öğrenci olarak seçme bir sınıf oluşturdular. Bu sınıfa da klasik şube dediler. Burada her birimiz Latince öğrenecektik. Hocalarımızın hepsi üniversiteden gelecekti. "Sizi kültür bakımından kuvvetli yetiştirip sonra da Avrupa'ya göndereceğiz. Orda yetişip Türkiye'ye döneceksiniz. Ve Türkiye'de batılı bir nesil olarak öncü olacaksınız" dediler. Hakikaten bütün hocalar üniversiteden geldi. Arada kaçışanlar oldu ve on üç kişi kaldık. Bu on üç kişi devam etti ve çok da güzel yetiştiler. Lisede iki hocamız vardı; birisi felsefe hocamız Nurettin Topçu, öbürü de tarih hocamız Reşat Ekrem Koçu. Ekrem Bey enteresan bir şahıstı. Ders konularını anlatmazdı. Mesela, üç ders Sultanahmet düğününü anlatırdı. Bizi alır İstanbul'da camileri gezdirir, dolaştırırdı. Bir gün bizi Çarşamba'daki Nişancı Mehmet Paşa camisine götürmüştü. Ben sınıfta çalışkan öğrencilerden biriydim sanırım. Buna güvenererek hocadan tarih dersinde izin almış ikindi namazını camide kılmıştım.

Nurettin Topçu da felsefe dersine geliyordu. Bir gün bize şöyle demişti; “Burada size bir sürü işe yaramaz şeyler öğretiyorlar. Kafanızı karmakarışık ediyorlar. İşe yaramaz hale geldiğinize kanaat getirdiklerinde de sizi mezun edecekler.” Allah rahmet eylesin, bir gün Sultanahmet’te durakta bekliyorum. Karşıdan Nurettin Hoca meşuş ve neşeli bir çehreyle geliyor. Bana doğru gelince “Hocam merhaba. Maşallah sizi bugün gençleşmiş, dinçleşmiş gördüm, maşallah” dedim. Der demez yüzü bulutlandı, o neşesi kayboldu. “Ya, demek ki kafi derecede olgunlaşmamışız” dedi. “Halbuki her yaşın hakkını vermek gerekir.” Yani Necip Fazıl da, Nurettin Topçu da deha seviyesinde adamlardır. Bunlar gibi insanlarla yakın dostluk kurmak çok zor ve tehlikelidir. Çünkü nereye laf söyleyeceklerini bilemezsiniz. Bu insanları dinleyeceksiniz, okuyacaksınız ama çok yakın olmayacaksınız.

Bu hareketler 1950’li yıllarda başladı ama dediğim gibi; sağdan sayınca beş kişi, soldan sayınca beş kişiyiz, üniversitede üç kişi, iş hayatında üç kişi. Şimdiki Sirkeci, Mercan, Postane arkası ve Gürün Han Müslüman tüccarların merkeziydi. Türkiye’nin de iktisadi kalbi buralardı. Doğu İş Hanı da para piyasası yani borsasıydı. İşte İlim Yayma Cemiyetini oradaki tüccarlar kurdular. İlim Yayma Cemiyeti’ni kuranlar tüccardı ama para kazanmak için bu derneği kurmadılar. Paralarını ilme ve kültüre sarf etmek için kurdular. Bu derneği kurmuş 60 güzel insanın her birinin isminin Türkiye’deki İmam Hatip Liselerine verilmelerini bir yerlerde tavsiye etmişim. İnşallah bu güzelliği yaparlar.

İmam Hatip Liseleri kurulmaya başlanınca, süratle çoğaldı ve sayı olarak sekiz yüze ulaştı. Ama 1960 yılında ihtilal olunca bunların bir kısmı kapatıldı. Cemal Paşa İstanbul’a gelip Fethiye’deki İmam Hatip Lisesini kapatmak isteyince Cemal Paşa’nın sınıf arkadaşı Vehbi Bilir Cemal Paşaya; “Paşa paşa! Aklının ermediği işlere karışma” diyor. Yiğit bir adamdı Vehbi Bey. Mücadele edip okulu kapattırmadı. Fakat 1966’ya kadar hareket etmemizi engellediler. 66’dan sonra cemiyet tekrar faaliyetlerine başladı. Ama aklımız başımıza gelmişti artık. Cemiyetin bütün mal varlığının tehlikeye girebileceğini görebiliyorduk. Cemiyetin bütün mal varlığı vakfa devredildi ve cemiyet devam etti. İşte bu dönemde Türkiye nasıldı dersiniz; fakir ve cahildi derim. Nerden nereye geldiğimizi anlamanız için bir misal vereyim: 70’lere doğru İstanbul’da Fatih, Çarşamba ve Fethiye’de İmam Hatip Lisesi vardı. Türkiye’de Ramazan ayında toplu iftar verilebilen bir tek mekan vardı; Çarşamba’daki İmam Hatip Lisesi’nin bodrum katındaki yemekhane. O da tahta sıralar üstünde talebeye iftar veriliyordu. Kalan yemekler de kış için saklanırdı. Şimdi mühim noktaya geliyorum; 1970 yılında Ramazanda 30 gece için iftarları verecek Müslüman tüccar bulmakta zorlanıyorduk. 4-5 tüccar bir araya gelip bir geceyi finanse ediyorlardı. Hatta bir defasında Vehbi Koç’u da kandırılmışlar. O da yalnız başına vermedi iftarı 4-5 kişinin ile beraber katıldı iftara.

Bir de bugüne bakınız. 70 yılında sadece tahta sıralarda toplu iftar verilebiliyorken, bugün Üsküdar Belediyesi bir Ramazan'da 40-50 milyar harcıyor. Bu bir gelişme ama şimdi de başka problemler var. Çoğaldık elhamdülillah. Eskiden böyle bir nesli, rahmetli Ali Ulvi Kurucu'nun tabiriyle, tahayyül bile edemez, rüyasını dahi göremezdik. Ama bugün gerçekleşti. Millet olarak İslam'a doğru dönüş başladı. Namaz kılanlar, oruç tutanlar arttı. Amma bütün İslam dünyasında milletler İslam'a doğru giderken, henüz devletler düzeyinde bir gelişme olmadı. Suudi Arabistan ve İran da dahil olmak üzere devlet bazında Müslüman bir teşekkül hala oluşmadı. İşte şimdi onun mücadelesini veriyoruz. Milletler, kendi inancında yöneticiler ve devletler kurmanın mücadelesini veriyor. Bunun da tek yolu batı modeli demokrasi yoluyla olur. Başka bir yolu kabul edemeyiz. Rahmetli Mümtaz Turhan'ın tezi buydu. Müslümanlar demokrasiyi benimsemek zorundadır. Çünkü demokraside halka söz verilir. Söz milletin olur. Halk Müslüman'dır ve yöneticiler zayıftır. Halk söz sahibi olursa kendi düşüncesindeki insanları yönetime getirir ve milletle devlet bütünlüğü meydana gelmiş olur. O zaman da İslam dünyası kalkınır. Bugünkü problemimiz budur. Bir türlü çözememiş olmamızın nedeni de Türkiye'de demokrasiyi tesis edemiyor oluşumuzdur. Hem İslam Dünyası'nda hem Türkiye'de hala fikir hürriyeti yoktur. Her sözünü, her fikrinizi rahatça ifade edemiyoruz. Hep düşünürsünüz acaba suç mu işliyorum, acaba hapse girerim mi diye. Fikir hürriyeti olmayınca demokrasi olmaz. Demokrasi olmayınca da milletin devletle bütünlüşmesi mümkün olmaz. Şimdi Müslüman ülkeler arasında biraz daha ilerde olan Türkiye, Malezya, Pakistan ve Fas gibi ülkeler bunun kavgasını veriyorlar.

Şimdi bu girizgahtan sonra gelelim konumuza; Disiplinlerarasılık, Disiplinlerötesilik. Bendeniz bu konuyu kendi meşrebime uygun bir tarzda ele alacağım. Cenab-ı Hakk önce kainatı yarattı. Arkasından insanı yarattı ve kainatı insanın emrine verdi. Öyleyse bilimleri ikiye ayıracağız: birisi kainatla ilgili bilimler; diğeri de insanla ilgili bilimler. Çünkü yaratılış bu iki unsur üzerine kuruludur.

Kâinat mekân mefhumunu içeriyor. Sonra bu kâinatın içine insan mefhumu giriyor. Daha sonra diğer varlıklar ve diğer canlılar giriyor. Ama insan eşref-i mahlukattır. Cenab-ı Hak, Hz. Adem'e bilmeyi ve isimleri öğretiyor yani kâinatı tanıtıyor. Birinci ilim grubu olan yani kâinatla ilgili ilimlere tabii bilimler, insanla ilgili bilimlere de beşeri bilimler diyoruz. Her ikisinin de talebi, onları yaratan Allah'a dönmektir. Kâinatı yaratan Allah. O bilimleri de insana Allah verdiği göre, hem kâinatla ilgili tabii ilimlerin hem de insanla ilgili beşeri ilimlerin temeli Allah'tır. Yani yaratıcımız. Yaratılanlar namütenahi ama yaratan tektir. Ve bu fiziki varlık, kâinat ile beşeri varlık olan insan, mevsimlerin değişmesi, günün geceye gündüze bürünmesi gibi insanların bütün hayatını etkiler. Dağlara çıkarsanız soğuktan donarsınız. Çöllere giderseniz sıcak-

tan kavrulursunuz. Kainatın varlığı insanın hayatını şekillendirir. Hatta İbn Haldun'a göre karakterini, ahlakını şekillendirir. Kainat ilimleriyle beşeri ilimler arasında bir karşılıklı etkileşim var. Eski tabiriyle illiyet rabitası yani sebep sonuç münasebeti var. Allah insana hem beden ve ruh hem de bunlarla ilgili bilgiler vermiştir. Ayrıca beden ve ruh da birbirini etkiler. Vücudumuzda bir yerimiz ağrıdığı zaman bütün ruhiyatımız bozulur. Kötü bir haber aldığımız zaman iştahımız kaçır, bedenimiz bozulur. Demek ki ruh haliyle beden hali birbirini etkiliyor. Eskilerde ruh ile ilgili bilimlere bugünkü psikolojiyi karşılayan ruhiyat denirdi. İnsan bir tarafıyla da içtimai bir varlıktır. Toplum içinde yaşamak üzere yaratılmıştır. Toplumla ilgili bilimlere de içtimaiyat ilimleri deniliyordu yani bugünkü sosyoloji. Bunlar da birbirini etkiler. Toplumun yapısı insanın ruhiyatını etkilerken, insanın halet-i ruhiyesi de toplumu etkiler. Demek ki biz bilsek de bilmesek de bilimler arasında esasında bir karşılıklı etkileşim vardır.

İnsanlar birlikte yaşayabilmek için bir takım kaideler koyarlar. Bundan hukuk bilmi ortaya çıkar. Allah da kainatı düzenleyici kurallar koymuştur. Bütün kainat bir intizam içinde döner; kanunları, kaideleri vardır. İşte insana verilen akıl ve ruh kainatın tâbi olduğu bu kaideleri anlamaya, bulmaya çalışır ki kâinata hâkim olabilsin ve üzerinde güzel yaşayabilsin. Esasında kainatın tamamı insanlar için Allah'ın bir nimetidir. Bütün kuşlarıyla, bitkileriyle, erzakıyla, havasıyla, suyuyla, toprağıyla, nimetlerle doludur kâinat. Şu anda tabii bilimlerin görevi kâinatı iyi bilmek ve kâinatın düzenini ortaya çıkarmaktır. Beşeri bilimler de insanı bahsi geçtiği üzere aile ve işletme içinde saadet ve refaha ulaştırmanın yollarını aramalıdır. Allah, kitabında insan, toplum, tarih ve kâinatla ilgili bilgileri temel kaide ve kurallar halinde bildirmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Cebel-i Tarık'ta ki Atlas Okyanusuyla Büyük Okyanusun suların bir birine karışmadığına dair bilgiler dahi bulunmaktadır. Bunun yanında insanla ilgili, insan davranışıyla ilgili temel kaideler, ahlaki kaideler, içtimai yapı ile ilgili kaideler, hukukla ilgili fıkıh bilgileri arayan bilen gözler için Kur'an-ı Kerim'de bulunmaktadır. Bugün de insanla, toplumla ilgili bilgiler, tıp, hikmet, matematik, tarih ve fıkıh içinde, kainatla ilgili bilgiler de; coğrafya, fizik, kimya, tabiat bilgisi, astronomi içinde yapılmıştır.

Toplumların zaman içindeki değişimleri yani tarih de Kur'an-ı Kerim'de belirtilmiştir. Kavimler, şahıslar, kıssalar bunların bir kısmını oluşturur. Bunlar hikaye olsun diye değil bugünkü nesillerin geçmişten ibret almaları için anlatılmıştır. Hz. Süleyman'la Belkıs'ın hikayeleri bunun için anlatılmıştır. Medeniyet ilerliyor mu ilerlemiyor mu buradan takip edebiliriz. Hatırlayınız; Belkıs, Sultan Süleyman'ın huzuruna geldiği zaman eteklerini toplayarak içeri giriyor. Önünde havuz var zannediyor. Çünkü yer baştanbaşa cam döşenmiş. Toplumlar teknikte de ileri mi gitmiş, geri mi kalmış bu kıssadan kendimize pay biçebiliriz. Tarih kıssaları toplumların zaman için-

deki değişimlerini bize anlatmaktadır. Esasında bütün bu bilimler, insanın kendini ve içinde yaşadığı toplumu ve o toplumun içinde yaşadığı kainatı öğrenmesi içindir. Bu bilimlerin amacı, Allah'ın insanlara verdiği nimetleri öğretmektir. Çünkü bütün bu bilgiler esasında Allah'ın verdiği nimetleri sayıyor; sağlığımız, aldığımız nefes, hava, gıdalar, bütün bu tabiat, hepsi Allah'ın verdiği nimetlerdir. "Kainat bir mekteptir" diyor şair. Bu mektebe baktığımız zaman Allah'ın büyüklüğünü idrak edersiniz. "Ne büyük mekteptir kainat" diyor. Nimetleri öğrenmenin amacı da insanın kulluk görevini daha iyi yapabilmesi içindir. Allah'ın vermiş olduğu bu kadar nimet karşılığında yapacağımız şey kulluk vazifesini ihya etmektir.

Hava, toprak, su tabiatın asli mensuplarıdır. Arz ettiğim gibi yaratılanlar namütenahi ama Cenab-ı Allah tektir. Yaratılan her canlının bir ömrü vardır. Ömrü tamamlayan gider. Dünyanın da, kainatın da bir ömrü vardır. Kıyamet, insan ve kainatın ömrünün bitmesidir. Ondan sonrası Yaratıcı'nın huzuruna varmak, ebedi hayata ulaşmaktır. Kanaatimce bilimleri bu çerçeve içinde düşünmeliyiz. Biz lisede okurken o vakit Türkiye'de tek bir üniversite vardı; İstanbul Darülfünunu. Üniversiteye giriş imtihanı diye bir şey yoktu. İstedğiniz fakülteye girebilirdiniz çünkü öğrenci yoktu. Ben de o zaman mülkiyeye girmeye heves etmiştim. Ama o sırada bir roman okumuştum; idealist bir köy hekiminin macerasını anlatıyordu. Kitabı okuyunca hekimliğe heves ettim. Acaba tıbbiye mi girsem diye düşünmeye başladım. Çok da güzel bir hocamız vardı: Hilmi Bey. Pırıl pırıl bir insandı. Onun dersinden kimse ikmale kalmazdı. O tabiat bilgisi dersini bize sevdirdi. Bir gün sordum, hocam dedim "Ben mülkiyeye tıbbiye arasında muhayyer kaldım, hangisini tavsiye edersiniz". Cevabı şöyle oldu; "Evladım hayatta mesleğin iyisi kötüsü olmaz. Her meslek toplum için lazımdır. Her mesleği yapacak insana ihtiyaç vardır. Mühim olan kendini ölç, tart, biç, sevebileceğin mesleği seçmeye bak. Mesleğini seversen, çalışırsın başarılı olursun, üstelik sevdiğin için mutlu olursun. Hem mutlu hem başarılı olursun". Bütün disiplinlere toplumun ihtiyacı vardır. Çünkü bütün disiplinler esasında yaratıcıya ulaşmak içindir. Birbirleri ile alakalıdır. Bu meseleyi geniş bir çerçeve içinde ele almak gerekir. Eskiden alimler bütün bilgileri öğrenmeye çalışırdı. Ve idealistlerdi. Alim, alim-i kül idi. İbn-i Sina hem hekimdi, hem hakimdi. Hikmet de bilirdi, felsefe de bilirdi, tıp da bilirdi, matematik de bilirdi. Enderun mektebini düşünün. Bütün dersler vardı orada. Yani bütüncül bir bakış açısıyla yetişti buralardaki insanlar.

Son birkaç asır içinde bilimler yaratıcıdan kopuk olarak, adeta yaratıcıyla alakası kesilerek, seküler biçimde ele alınmaya başlandı. Hikaye de burada başlar zaten. Eskiden bilimler yaratıcıyla ilgili olarak, birlikte ele alınırdı. Yaratılan ve yaratan münasebeti dikkate alınarak öğretilirdi. Seküler sisteme geçilince yaratıcıyla alakaları kesildi. Ve bilimler küçük parçalara bölündü. Her biri kendi içinde bağımsız olarak in-

celendi. Teknolojinin gelişmesi mesleki sahada ihtisaslaşmayı, uzmanlaşmayı hızlandırdı. Küçük bir sahada derinlemesine bilgi sahibi olan uzmanlar yetişti. Fakat bu uzmanların bilgi ve ufukları daraldı. Artık alim-i kül kalmadı. Bir süre sonra kafalara dank etti ve bu sefer de bilimler arası münasebetlerin önemi arttı. Bu bilimler arasında bir irtibat da kurmak gerektiği anlaşıldı.

1960 yılında Amerika'da iken Chicago Üniversitesinde bir müessese dikkatimi çekmişti: Bilimler Arası Araştırma Enstitüsü. Enstitünün her katında bir bilim dalı bulunmaktaydı: felsefe, sosyoloji, fizik, iktisat vs. Çeşitli konularda Enstitüye gelen meseleler muhtelif departmanlara veriliyor. Aynı konuyu inceleyen birimler fikirlerini bir rapor haline getiriyor sonra bu elde edilen veriler toplanıp o konu hakkında bir nihai rapor hazırlanıyor. Bilimler arası irtibatı sağlama zarureti daha 1960'da Amerika'da hissedilmişti.

Bu girizgahtan sonra bilim adamı nasıl yetişir meselesine artık gelebilirim. Bir bilim adamı, kendi bölümünde, belli bir ana bilim dalında kendini iyi yetiştirmelidir. Şimdi hepimizin bir ana bilim dalımız var. Bu bilim dalı içinde belli bir sahayı seçmeli ve o sahada derinlemesine bilgi edinerek uzmanlaşmalısınız. O sahada bir otorite olmayı hedef edinmelisiniz. Fakat sadece o sahada derinleşerek bu hedefe varamayacağınızı da bilmelisiniz. Sağ ayağınızı o seçtiğiniz sahaya koyacaksınız, sol ayağınızla da geniş bir daire üzerinde dolaştırmaya çalışacaksınız. Böylece uzmanlık sahanızla birlikte ufkunuzu genişletmiş olacaksınız. Böylece uzmanlığın daralttığı sahanın önü açılmış ve ufku genişlemiş olur. Kişi sahasına daha geniş bir açıdan bakabilir ve bu yolla sahasında otorite haline gelebilir. Bizim sosyal siyaset kürsüsünün kurucusu Prof. Gerhard Kesler isminde bir Alman hocaydı. Sosyal siyaset Almanca bir tabirdir. Almanda bu bilime tam olarak sosyal iktisat deniyor. Esasında adını sosyal iktisat siyaseti koymak gerekirdi ama sosyal siyaset koymuşlar. İyi bir sosyal siyasetçi olmak için önce iktisat bilmek lazımdır. Sosyal siyaset İktisat Fakültesi içindedir. İktisat teorisini ve iktisat siyasetini iyi bileceksiniz. Çünkü sosyal siyaset iktisadi hayat içindeki problemleri konu edinir. Ondan sonra iktisadi doktrinleri iyi bileceksiniz. Ki bugüne kadar iktisat siyasetlerinin hangi doktrinler açısından ele alınıp işlendiğini bilirsiniz. Ondan sonra iktisadi olayların içinde cereyan ettiği toplumu ele alacaksınız. Yani sosyolojiyi öğrenip daha geniş bir perspektiften toplumun meselelerine bir bakış edineceksiniz. Böylece makro bir görüş sahibi olacaksınız. Sonra makro görüşten mikroya döneceksiniz. İktisadi hadiselerin, sosyal siyaset meselelerin, sendikacılık meselelerinin, ücret meselelerinin, üretkenlik meselelerinin, kalkınma meselelerinin içinde cereyan ettiği işletmeyi öğreneceksiniz. Mikro açıdan yani işletmenin penceresinden iktisadi hayata, sosyal hayata bakacaksınız. Bunun üzerine sosyal siyaseti bina edeceksiniz. Sosyal siyasetçi olmak için önce bunları öğrenmek, ondan

sonra sosyal siyasete başlamak gerekir. İşte bu bütüncül bakış olur. Bunu diğer disiplinlere de uygulamak gerekir. Bir konu içinde ilerleyeceksiniz, bir konuda uzmanlaşacaksınız ama çevrenizle ilgili konular ve alakalı bilimler hakkında da bilginiz olacak. Hepsinden ders vermeniz şart değil ama hepsini bilmeniz şart. Bendeniz bunu yaptım. Benim saham iktisat fakültesi içinde o zamanki Sosyal Siyaset bugünkü çalışma ekonomisiydi. Sosyal siyaset tarihçesi daha çok okutulur iktisadi öz çalışma ekonomisi şeklinde ele alınmazdı. Amerika'da doçentlik tezimi bu sahada hazırladım. Ve Türkiye'de de çalışma ekonomisi sahasında uzmanlaştım. Bunun içinde de ücretler konusunda uzmanlaştım. Türkiye'de ilk ücret araştırmasını da 1953 yılında bendeniz yaptı. İstanbul'da seksen fabrikayı gezdim. İstanbul Mensucat Sanayinin Bünyesi ve Ücretler isimli kitabımı Üniversite yayınevi bastı. Kitabın kapağında Kur'an-ı Kerim'den Arapça harflerle bir ayet-i kerime ve hadis vardı; "insan elinin emeğinden daha lezzetli bir şey yememiştir".

Daha sonra sosyal siyasetin bütün diğer dallarında dersler verdim. Sosyal sigortalar, toplu pazarlık, çevrecilik, kooperatifçilik. İstanbul Üniversitesi dışında özel üniversitelerde iktisadi doktrinler okuttum. Suudi Arabistan'da işletme iktisadi okuttum. İslami açıdan bir işletme nasıl kurulur meselesine kafa yordum. Görüyorsunuz bu yöntem insana bir perspektif kazandırıyor. Bu alanların her biri aynı meseleye farklı açılardan bakıyor ve hepsi de bir yerde birbiri ile irtibatlı oluyor. Yani bir alanda sağlam yetiştiğiniz zaman, öbür dallarda da bununla ilgili bilgiler olduğuna görüyorsunuz. Şu halde bizim yetişme tarzımız bu olacak. Diyecekler ki arkadaş: "bu adam bu sahanın uzmanı". Ama orda kalmayacaksın, bir taraftan da ufku genişleteceksin. İstanbul bunun için, biçilmez bir mekan. Bir sürü üniversite var, bir sürü cemiyetler, fakülteler var. Namütenahi seminerler, konferanslar var. Eskiden bunlar yoktu. Ama siz bunları takip edeceksiniz. Bizim zamanımızda fukara bir Eminönü halk evi vardı. Konferanslar verilirdi. Herkes ne varsa onu dinlerdi. O zaman talebe cemiyetleri vardı. Milli Türk Talebe Birliği mesela. Bugün siyasi sahada gördüğünüz yetişmiş kadroların, hatta ilim adamlarının çoğu oralardan gelmiştir. Milli Türk Talebe Birliğinde bir Sosyal Bilgiler Enstitüsü kurulmuştu. Bilhassa teknik sahadan gelen elemanlara, içtimai sahaya ait eksikliklerini gidermeleri için konferanslar, dersler verirdik.

İşte sizler de bugün bu çok yönlü bakabilmeyi sağlayacak donanımı elde edemezseniz gelişemezsiniz. Bu durumda da lise muadili kalır, üniversite hocası olamazsınız. Buna ek olarak ikinci bir dili de öğrenmeye çalışacaksınız. Eskiden doçent olmak için, doktora için bir dil lazımdı. Tercüme edecek düzeyde bilmek yeterliydi. Doçentlikte çift taraflı tercüme aranırdı. Profesör olmak için ise ikinci dil şartı aranırdı yani iki dil bilmeden profesör olamazdınız. Benim ikinci dilim almandır. Almanya'nın Göthe Enstitüsü'nde altı ay okudum. Sonra DPT adına Almanya'yı dolaştım. Tek başıma

programlara gittim. Bir sene sonunda Alman üniversitelerinde ders verdim çocuklara. Sizler de ikinci bir dili öğreneceksiniz. Tabi branşınıza göre bu ikinci dil değişebilir. Benim tavsiyem birinci diliniz İngilizce, ikinci diliniz Arapça olsun. Böylece hem batı hem doğu kültürüne, hem fenni bilimlere hem de İslami bilimlere giriş kapısı açmış olursunuz. O zaman da mükemmel bir ilim adamı olursunuz. Ha eğer üçüncü dili öğrenirseniz de kaymaklı kadayıf olur ama iki dil hedefiniz olmalıdır.

Yabancı dillerdeki milletler arası mesleki toplumlara katılmaya çalışın. Eskiden üniversitelerde her fakültenin ayrı bir bütçesi vardı. Rektörün fazla bir fonksiyonu yoktu, dekanlarda yetki vardı. Dekanların da şahsında değil, profesörler grubundan, senatodan yetkiler alınıyordu. Her sene fakültenin bütçesine ve asistanların kıdem sırasına göre sıralama yapılır, üç beş kişi asistanlıkta doktora yapmadan önce, doktora yapmak için yurt dışına gönderilirdi. Asgari bir sene sürüyordu. Doçent olduktan sonra bu sefer altı ay süreyle tekrar gönderiliyorlardı. Profesörler de üç ay süreyle gönderiliyorlardı. Fakülte paraları hep buralara giderdi. Para hocalara sarf edilirdi ve milletler arası toplantılara gidilirdi. Yetmiyorsa kendisi üstünü tamamlardı. Ben bu yolla her sene bir toplantıya katılırdım. Milletlerarası meslektaşlarımızı tanıyorduk. Bilgi alışverişinde bulunurdunuz. Onları buraya davet eder veya siz oraya giderdiniz. Bizim bölümde her sene yabancı hoca muhakkak bulunuyordu. Benim asistanlık imtihanımı da bir Alman hoca yapmıştır. Almanlardan sonra Amerikalılar geldi. Devamlı böyle bir sirkülasyon vardı.

Şimdi bunların gelişmesi gerekirken fakülteler içlerine kapanıyorlar. Paramız olmadığı için üniversitede araştırma yapacağımız zaman ticaret odasından, oradan buradan para dilenirdik. Gaziosmanpaşa'da gecekondu çalışmaları, Bulgaristan muhacirleri üzerine yaptığımız çalışmalar hep böyle husule gelmiştir. Şimdi araştırma fonları var ama araştırma yapmazlar. Ama sizler hem araştırma yapacaksınız, hem de milletler arası münasebetlere önem vereceksiniz. Hangi ülkeyi beğeniyorsanız oraya gidin. Sahanızla ilgili milletler arası toplantılara katılın, yayınları takip edin.

Şimdi kütüphaneler fakirleşti; eskiden bütün mecmualar gelirdi bizim fakülteye. Şimdi bütün yenilikler mecmualardadır. Mecmualarda taze bilgiler bulunmaktadır. Kitap da okuyun ama muhakkak mecmuaları takip edin. Saha araştırması yapın. Teori de çalışabilirsiniz ama saha araştırmasını kesinlikle ihmal etmeyin. Teorik sahadaki çalışmalarınızı tatbikatla ilgili araştırmalarla destekleyeceksiniz. Mümkün ise tatbikatla ilgili branşlarda yarı zamanlı olarak ama işinizi sekteye uğratmadan görev alacaksınız. Böylece okuttuğun şeylerin tatbikatını görürsün. Ama kendinizi paraya kaptırmayacaksınız, piyasaya düşmeyeceksiniz. İlimin haysiyetini koruyacaksınız. Bizim zamanımızda para lafı konuşulmazdı. Katıldığımız konferansların %90'ını parasız verdik. Çünkü o vakit hocanın haysiyeti çok yüksekti. "Üniversitede koskoca profesör.

Nasil para teklif edilir ki? denirdi. Doğruydü. Aldığımız maaşı kimse sormazdı ama koca profesördü... Eee biz de öyle davranır, para istemez, parasız çalışırdık. Hocalık, müderrislik makamıdır. Müderrislik makamı peygamber makamıdır. Sulatan I. Murat gazilerine diyor ki “ulemaya izzet-i ikram eyleyin çünkü onlar enbiyay-ı kiramın varisleridir. Onların dua-yı berekatında başarı bulunur.” Türkiye’de bu İslami gelenek yerleşmiştir. Bizim zamanımızda hep hoca diye hitap edilmiştir. Kimse profesör demez hocam derdi. Diğer ülkelerde de böyledir. Hoca görev adamıdır işini yapar fikri hakimdir. Bugün ise YÖK kurumunun tutum ve uygulamalarından dolayı bizim memleketimizde de hocanın itibarı kaybolmuştur. Tekrardan hocalara müderrislik makamının haysiyetini kazandırmak gerekir diye düşünüyorum.

Ben kendim yetmiş bin lira olan asli maaşımın doruğuna vardım. 1965 de Profesör olarak mesleki kariyerimin doruğuna vardım ama bitti. Yani makamlar bitti, para da bitti. Asıl bundan sonra o makama layık olmaya çalışmak gerekecektir. Profesör olmak bir hedef değildir. Çabuk olursunuz. Hele şimdi daha çabuk olursunuz. Ama elde ettiğiniz makamın ulviyetine layık olmak için kendinizi ilim adamı haline getirmeniz gerekecektir. Bütün ünvanlar bittikten sonra bunun için çalışacağız. Dünyevi makamlar bir noktada biter ama ulvi makamlar, ilmi makamlar o noktadan sonra başlar.

Faruk Nafiz’ın bir sözü vardır; “arabacının yolu, bittiği yerde başlar”. İlim payesi de ilim rütbeleri bittikten sonra başlar. O ana kadar hep doçent olmak için puan alayım, tez yazayım, profesör olmak için şu kitabı yazayım, jüriden rapor alayım gibi uğraşlar olur. İşte asıl bunlardan sonra ilim başlıyor. Ondan sonra kendin için, düşünce için, idealin için çalışacaksın. Makam beklemeden, maaş beklemeden, dünyevi terfi beklemeden çalışmaya başladığın zaman ilim hayatın başlamış oluyor. O ana kadar olanları hazırlık safhasına sayacaksın.

Bir hocanın üç hedefi olmalıdır: sahasında otorite olmalı, güzel eserler yazmalı ve güzel halefler yetiştirmelidir. Bu üç işi yapmazsanız hocalığın manası yoktur. Hele eser bırakmaz, halef yetiştirmezseniz bütün emekleriniz heba olur. Sizi takip edecek hayırlı halefler, fikirlerinizi tefsir edecek kitaplar lazımdır. Bunlar aynı zamanda sizin ahiretinizi de sağlamış olacaktır. Biliyorsunuz insanın defter-i amelî ölünce kapanır ama üç hal vardır ki amel defterine yazılmaya devam eder. Birincisi hayırlı âsâr üretmektir; hastane, toplum için faydalı eserler, çeşmeler, okullar. İnsanlar istifade edip hayır dua ettikçe sanki o şahsın bila yevmil kıyame amel defterine sevap yazılmaya devam eder. İkincisi; hayırlı eser yani kitabî eser bırakmaktır. Üçüncüsü de; hayırlı evlat bırakmaktır. Evlatların yaptıkları bütün hayırlı hasenat kendileri ile birlikte ebeveynlerinin de hanesine yazılır. İşte ilmin faydası buradadır. Güzel eserler bırakırsanız kütüphanelerde o eserler okunduğu müddetçe sizin defter-i amelînin açık kalır. Ölmemiş gibi ebedi hayata kavuşursunuz.

Bir tavsiyemde genç iken yazı yazmanız yönündedir. Kitap vermeye çalışın, gençken bol bol makale ve kitap yazın çünkü gençken yapılan hatalar hoş görülür. Gençken yazmasanız hata yapacağım diye korkarsınız. Etraf da hatanızı “koskoca profesör olmuş ama yanlış yapmış” diyerek affetmez. Profesör Orhan Dikmen Hoca benim jürimdeydi. Doktoramı yazdığımda bana tavsiyede bulunmuştu. Gençken yazarsanız hem hataları düzeltme imkanı bulursunuz hem de düzeltme düzeltme kendinizi geliştirirsiniz. Etraf da bunu müsamaha ile karşılar. Ama şimdi yazmazsanız sonra hiç yazamaz hale gelirsiniz. Onun için velüt olmaya çalışın, eser verin. Yazmaktan korkmayın. Zaten bilim dediğiniz geçici şeylerdir, izafi şeylerdir. Birinin ak dediğine öbürü kara diyor. Bu Seküler bilimlerin yaratıcı ile alakası kesilmiş olduğundan hata etmekten korkmayın.

Bugün bize yeni diye sunulan bilimler eski bilimlerin ve bilgilerin yeni versiyonları veya zamanımızın mantığıyla bugün dile getirilmiş halleridir. Bugün çokça ismini telaffuz ettiğimiz insan kaynakları eski personel idaresinin şekil değiştirmiş, muhteva değiştirmiş halidir. Ama hikaye aynıdır. Bir söz vardır “kainatta söylenmemiş söz yoktur” diye. Düşünün ki binlerce yıldan beri milyonlarca insan gelmiş, on binlerce, milyonlarca alim ve şair yetişmiş, binlerce kitap yazılmıştır. Bizim yaptığımız kendi zamanımızın mantığı ve terminolojisi içinde kendi toplumumuzun değerleri üzerinde aynı şeyleri yeni bir ifadeyle dile getirmekten ibarettir. Kimse yeni şeyler yaptığını sanmasın. Ben şu halime geldikten sonra bunu idrak ediyorum ancak. Yaptığımız şeyler hep hikayedir. Hele şimdiki hocaların çoğu tercümandır. Hala tercümeyle meşguldürler. Hiçbirisi telif veremiyor çünkü kendi toplumuna yabancı, onu incelememiş. Bir arkadaşınıza sordum doktora tezin nedir diye “Marks ve Weber’de Doğu Topluları Algısı” dedi. Dedim ki; “Olması gereken Doğu Topluları Açısından Marks ve Weber”dir. Biz kendi gözümüzle onları inceleyip değerlendireceğiz. Bunun için de telif olması gerekiyor yaptığımız çalışmaların. Biraz lisan bilen aktarıyor çeşitli mahfillerden. Bunların bir kısmı da kaynak vermeden aktarıyor ki bu ilim değildir. Binlerce hoca var ortada eser yok. Bu hoca için “yaptığı iş ahlaki midir, kaidelelere riayet etmeli midir?” soruları anlamsızdır çünkü müderrislik makamının yaratıcılığıyla irtibatı kesilmiş, bilim sahası dinden uzaklaştırılmış. Biz bunları birleştirmeye ve topluma faydalı olmaya çalışırken peygamberimizin şu sözünü hiç unutmayacağız “Faydasız ilimden Allah’a sığınırım”. Ben İslam iktisadı çalışmalarına bu hadisi görünce başladım. Sadece iktisat ile uğraşmak hikaye bir iştir. Seksen kitabın sekseni de birbirini nakzeder. Ben İslam iktisadıyla uğraşmaya hobi olarak başladım ama yaratıcı ile irtibatı muhafaza ederek devam ettim.

Daha önce size bahsettiğim uluslar arası kongrelerden eğitim sahasında yapılan kongrenin sonuç kararlarından bahsederek konuşmamı bitireyim. Sonuçlardan en mü-

himi şuydu; İslam dünyasında yazılmış bütün kitaplarda gayri İslami kavramlar kullanılmaktadır. Kavramlar, mefhumlar çok önemlidir. Rahmetli Ayhan Songar şöyle derdi; “İnsanlar mefhumlarla düşünür. Mefhumlar kelimelerle ifade edilir. Kelimeler değiştiği zaman mefhumlar da değişir. Mefhumlar bozulduğu zaman düşünce kaybolur ve fikir üretilemez”. O halde mefhumlar gayri İslami olduğu takdirde yaratıcı ile irtibatı muhafaza eden bir ilmi çalışma yapmanız mümkün olmaz. O istikamette düşünemezsiniz. Öyleyse yapılacak ilk şey; bütün İslam dünyasında gayri İslami mefhumları tespit etmek ve onların yerine kabil olduğu nispette İslami kavramları ikame etmeye çalışmaktır. İkincisi; o İslamî kavramlarla yeni müfredat programı hazırlamaktır. Üçüncüsü; bu yeni müfredat programlarına göre yeni kitaplar ve o yeni kitapları okutacak yeni hocalar oluşturmaktır. Bunları yapabildiği zaman İslam dünyası eğitim sahasında içtiği su berrak hale gelmiş olur. Rahmetli Ziya-ül Hak’ın bir sözünü aktarayım; “Bugün Pakistan’da iki millet yaşıyor. Milletlerden bir tanesi İngilizlerin kurduğu batılı okullarda yetişmiş olan insanlar. Bunlar dünyevi bilgilere sahip insanlar ama İslami bilgilerden tamamen yoksunlar. İkinci millet ise medreselerden yetişen insanlar. Onlar da İslami bilgileri biliyorlar ama dünyevi bilgilerden yoksunlar. Bizim hedefimiz bu iki milleti tek millet yapmak ve İslami temellere dayanmaktır.” Kısa süre içinde size verebileceğim nasihatler bunlardır. Bunlar zaten sizin bildiğiniz şeyler, size bilmediğiniz şeyleri anlatmadım. Güzel şeyleri tekrarlamakta fayda vardır. Biz de bildiğimiz güzel şeyleri karşımızdakilere tekrarlamakla mükellefiz. Çünkü nefsimiz bizi devamlı kötü tarafa doğru yönlendirmektedir. Onu dengeleyebilmek için güzel şeyleri devamlı tekrarlamamız lazım gelir ki kendimizi devamlı dengede tutabilelim. Dolayısıyla bu konferanslara bilmediğimiz şeyler söylenecek umuduyla gelmeyin. Bildiğiniz güzel şeylerin belki yeni bir sistem içerisinde, yeni bir kompozisyon içinde ifade edileceğini düşünürseniz daha rahat edersiniz.

Allah hepinize sıhhat ve afiyetle hayırlı ömürler versin. Evlenmeyenlere hayırlı yuvalar kurmayı nasip etsin. Talebelerde iki önemli şey vardır; işini ve eşini bulmak. İkisi dengede giderse insanın dünyası da ahireti de ma’mur olur. Birisi bozuk olursa ötekisini de bozar. İnşallah güzel bir yuva kurarsınız, güzel bir eş sahibi olursunuz, güzel bir ilim adamı olursunuz. Her şeyden önemlisi inşallah Allah’ın rzasına erersiniz...